

RUSSELL VERSUS MEINONG: DESPRE „EXISTENȚĂ” ȘI „FIINȚĂ” ÎN DETERMINAREA SEMNIFICAȚIEI PROPOZIȚIEI

ALEXANDRU BOBOC

Russell versus Meinong: On “existence” and “being” in deciding the meaning of proposition. Russell’s theory in „On Denoting” clarifies some questions about entities like „the golden mountain”, „the round square” or „the present King of France”, without accepting an ontology of nonexistent things. These are thought to be denoting phrases in which the denotation is absent. They do not stand for possible objects of thought that have being of a sort even though they do not exist in reality, as Meinong pretends. The present study tries to underline both the semantic and the ontological differences between Russell’s theory and those of Meinong and Frege. But it also tries to remind the reader of the ontology of nonexistent things, or object theory, the new direction of today’s analytic philosophy.

Key words: object, content, meaning, theory of denoting, entities and non-entities

1. Studiul „On Denoting” (publicat în 1905, în revista *Mind*) prezintă interes teoretico-metodologic atât prin latura critic-delimitativă – vizând teoriile lui Frege și Meinong îndeosebi –, cât și prin latura constructivă, dincolo de o nouă concepere a problematicii semanticii – deschizând orizonturi noi în logică și în filosofie. Nu fără temei s-a apreciat că trebuie să vedem în Russell pe „descoperitorul construcției logice... o metodă, care, altfel spus, este menită să ajute filosofia să iasă din dificultăți... Prima aplicare în «On Denoting» a constituit un eveniment filosofic”¹.

Pentru a înțelege teoria conținută în această scurtă scriere a lui Russell, sunt de clarificat, mai întâi, dificultățile pe care Russell voia să le depășească cu ajutorul ei, și care rezultă dintr-o poziție pe care el însuși o reprezentase mai înainte, anume „că orice cuvânt al unei propoziții cu sens are o semnificație”: „Trebuie să fim de acord – scria Russell – că fiecare cuvânt care survine într-o propoziție trebuie să aibă o semnificație: un sunet lipsit cu totul de semnificație nu ar putea să fie întrebuințat într-o modalitate mai mult sau mai puțin determinată, în limba în care este folosit cuvântul. Corectitudinea unui enunț al analizei noastre filosofice poate să fie verificată astfel prin aceea că se determină semnificația fiecărui cuvânt al propoziției, care aduce enunțul la expresie”².

¹ E. Von Savigny, *Analitische Philosophie*, Freiburg-München, K. Aller, 1970, p. 27.

² B. Russell, *The Principles of Mathematics* (1903), ²1951, p. 42.

Prin aceasta, Russell „îl urma pe filosoful austriac Meinong, care, în a sa *Gegenstandstheorie* dezvoltase (1899, 1902, n.n.) teza după care alături de existență (*Existenz*) avem să acceptăm încă diferite alte feluri de a ființa (*Seinsweisen*)”³. Acceptarea unor astfel de entități, precum „muntele de aur”, „pătrat rotund”, care nu „există”, dar, într-un fel sau altul, „sunt”, a constituit pentru Russell prilejul nemijlocit de a dezvolta „teoria descrițiilor”. Unul dintre argumentele-standard pentru această teorie constă în interpretarea enunțurilor de existență, interpretare ce evită a postula diferite modalități de a fi (*Seinsweisen*) și explică felul în care se poate contesta cu sens (*sinnvoll*) existența (*Existenz*) a ceva”⁴.

2. În acest context, intră în discuție concepția despre limbă care se află la baza înțelegerii cuvintelor ca nume: „Nu este oare eronat să acceptăm pentru toate cuvintele sincategorematiche, precum „și”, „ca”, „încă”, teza că ar exista obiecte determinate pentru care stau acestea? Dar cum poate un cuvânt să stea pentru ceva ce nu există? Avem să deosebim așadar între existența (*Existenz*) și ființa (*Sein*) a ceva”⁵.

Problema s-ar putea pune în felul următor: dacă orice existând (*Existierende*) și ființează (*besteht*) totodată, nu tot ce are ființă și există. Așadar, în acest sens „obiecte” care nu „există”, sunt nonentități. Meinong însuși, care și-a apărut cu strășnicie pozițiile (preluate și de urmașii săi mai târziu în formula: „ontologie cu nonentități”), scria: „În cursul ultimilor ani nu am întâlnit nici măcar un singur caz în care prima cunoștință cu «teoria obiectului» în lucrările puse în circulație să nu fi condus îndată la un atac energetic, adesea susținut cu pasiune, împotriva „obiectelor imposibile” (*unmögliche Gegenstände*)”⁶.

În esență, ca și fenomenologii (Husserl, în speță), Meinong distinge „conținut” (*Inhalt*) în sens psihic și „obiect” (*Gegenstand*): „În sensul teoriei obiectului”, conceptul de „obiect” (*Gegenstand*) e luat în sensul cel mai general, astfel încât nu ar mai fi de subsumat unui concept mai general; ca „obiect pur” (*reine Gegenstand*): orice, real sau ideal, ființând (*Seindes*) sau neființând (*Nichtseindes*) este „obiect” (*Gegenstand*). Obiectul pur nu este ceva real-efectiv (*Wirkliches*), un existând (*Existierendes*), el este *daseinsfrei*, se află mental dincolo de opoziția existândului și neexistândului, și este cuprins în cunoașterea pură. Meinong afirmă caracterul rațional al obiectului pur. Matematica, înainte de toate, are o strânsă legătură cu teoria obiectului⁷.

Meinong însuși scria: „Doctrina obiectului este o știință *a priori*, care privește orice dat (*alles Gegebene*), chiar și nerealul efectiv (*das Nichtwirkliche*)”,

³ W. Carol, „Bertrand Russell: Die 'Theory of Descriptions'”, în *Grundprobleme der grossen Philosophen*, hrsg. von J. Speck: *Philosophie der Gegenwart*, I, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1972, p. 223.

⁴ *Ibidem*, p. 234.

⁵ *Ibidem*, p. 223.

⁶ A. Meinong, „Über der Stellung der Gegenstandstheorie im System der Wissenschaften” (1907), în *Gesamtausgabe*, Graz (1968-1978), Bd. V, p. 220.

⁷ W. Moog, *Die deutsche Philosophie des 20. Jahrhunderts*, Stuttgart, F. Enke, 1922, p. 257.

a priori, constituind „ceea ce poate fi cunoscut din natura unui obiect cu privire la acest obiect”⁸.

Prin distincția între *Objekte* și *Objektive*, adică între „obiecte” ca „obiecte date în reprezentare” (*Vorstellungsgegenstände*) care au existență (*Existenz*) și sunt percepute, și „obiecte ideale”, de nivel superior, asupra cărora nu numai că se judecă, ci sunt judecate: „obiecte” care sunt cuprinse în gândire, care nu sunt niciodată trăiri și cărora le revine o stare atemporală; *Objektive*-le au nu numai ființă (*Sein*), ca obiectele, ci și sunt ființă⁹.

3. De fapt, între Russell și Meinong nu trebuie să marcăm deosebiri ca opoziții ireductibile. Căci ambii afirmă „importanța obiectelor judecării, pe care Russell și Moore le numeau «propositions». Totuși, între «propositions» și «Objektive» există două deosebiri importante: în timp ce Meinong crede că numitele «Objektive», care sunt semnificațiile propozițiilor false, nu au consistență, Russell afirmă ființa tuturor propozițiilor. Deosebirea între «Objektive» adevărate (de fapt) și false (nefaptice) se acoperă cu deosebirea între «Objektive» care ființează și care nu ființează – așadar, o diferență din punct de vedere al ființei. La Russell, dimpotrivă, deosebirea între propoziții adevărate și false e de natură calitativă: există propoziții adevărate și propoziții false, în felul în care există trandafiri albi și roșii. A doua deosebire constă în aceea că, pentru Russell, relația între propoziție și subiectul său este o relație parte-întreg”¹⁰.

Problema „obiecte care nu ființează” (*nichtseinde Objekte*) – „obiecte care există” (*existierende Gegenstände*) rămâne de examinat, cu apel, poate, la formule precum: „Ontologii *cu*, precum și *fără* nonentități”, ceea ce ar și justifica fenomenul actual al unei „Meinong-Renaissance”; aceasta nu poate să nu afecteze însă dezbaterea actuală în jurul „denotării”¹¹.

Așa cum s-a recunoscut cvasiunanim, critica desfășurată de Russell privește un complex de probleme ale semanticii și logicii, nu numai pe cele ale „nonentităților”. Ilustrul matematician și logician nu aspira la valabilitatea universală a punctului de vedere adus de el: „Îl voi ruga pe cititor să nu se ridice împotriva punctului acestuia de vedere – așa cum ar putea fi ispitit să o facă din cauza aparentei sale complexități – înainte de a fi încercat el însuși să construiască propria teorie *despre denotare*. Această încercare îl va convinge, cred, că, oricare ar fi adevărata teorie, ea nu poate fi atât de simplă cum s-ar fi așteptat la început”¹².

⁸ A. Meinong, *Gesammte Abhandlungen*, II, Leipzig, 1913, p. 520.

⁹ A. Meinong, *Über Möglichkeit und Wahrscheinlichkeit, Beiträge zur Gegenstandstheorie und Erkenntnistheorie*, Leipzig, J. A. Barth, 1915, p. 27.

¹⁰ P. Simons, „Alexius Meinong: Gegenstände, die es nicht gibt”, în *Grundsprobleme der grossen Philosophen*, hrsg. von J. Speck: *Philosophie der Neuzeit*, IV, 1986, p. 114: De pildă, Socrate însuși este o parte a propoziției „Socrate este un om”. La Meinong, dimpotrivă, această relație nu este cea a părții la întreg.

¹¹ *Ibidem*, p. 124.

¹² B. Russell, *Despre denotare* (trad. de Radu Solcan), în Alexandru Boboc și Ioan N. Roșca (eds.), *Filosofia contemporană în texte alese și adnotate*, vol. II, Tipografia Universității București, 1990, p. 31.

Acest „punct de vedere” se conturează în confruntare cu teoriile lui Meinong și Frege, Russell anunțând – într-o formulare destul de categorică – intenția programului său: „Firul argumentării mele este următorul. Voi începe prin a enunța teoria pe care vreau să o apăr. Voi discuta apoi teoriile lui Frege și Meinong, arătând că nici una din ele nu mă satisface. Voi arăta care sunt temeiurile în favoarea teoriei mele și, în sfârșit, voi înfățișa succint consecințele filosofice ale teoriei mele”¹³. Căci *tema denotării* este de mare importanță, nu numai în logică și în matematică, dar și în teoria cunoașterii”¹⁴.

4. Întrucât despre teoria lui Meinong am relatat mai sus, intercalăm aici câteva momente din teoria lui Frege, pe care Russell o reține printr-o formulare proprie: „El distinge, la o sintagmă denotativă, două elemente, pe care le-am putea numi *înțelesul (meaning)* și *denotatul (denotation)*... Unul din avantajele acestei distincții este că ne arată de ce merită să asertăm o identitate”¹⁵.

În principal, rolul lui Frege este marcat prin introducerea unei funcții semantice duble: *sens (Sinn)* și *semnificație (Bedeutung)*, statuată prin următoarea regulă: „Legătura dintre semn, sensul și semnificația acestuia este astfel încât semnelui îi corespunde un *sens* determinat, iar acestuia, la rândul său, o *semnificație* determinată; pe când unei semnificații (unui obiect) nu-i corespunde numai un singur semn”¹⁶.

În determinarea semnificației intervine o particularitate care accentuează dificultățile înțelegerii poziției semnificației, dar deschide perspective mai puțin bănuite: „Oricine cunoaște suficient limba sau totalitatea desemnărilor (*Bezeichnungen*) poate concepe sensul unui nume propriu ce aparțin acestora” (în notă: „cât timp semnificația rămâne aceeași, oscilațiile sensului pot fi admise, însă ele trebuie evitate în expunerea unei științe demonstrative”); „*dar semnificația, în cazul în care aceasta există (subl. n.), nu este decât unilateral pusă în evidență (doch immer nur einseitig beleuchtet)*. Pentru a cunoaște toate laturile semnificației ar fi necesar să putem preciza fără a recurge la altceva despre orice sens dacă aparține sau nu semnificației. Acest lucru nu este însă realizabil”¹⁷.

Evident, semnificația numai „unilateral pusă în evidență”, atunci când este sesizat sensul său, ilustrează poziția hotărâtoare a semnificației, dar și dificultățile evidențierii ei, decurgând, în principal, din modul în care are loc *desemnarea*: „... putem asocia unui semn (nume, cuvânt compus, semn scris) nu numai desemnatul (*Bezeichnetem*), pe care îl vom numi semnificația lui, ci și ceea ce eu înțeleg prin sensul semnelui, adică modul în care este dat obiectul (*die Art des Gegebenseins*)”¹⁸.

¹³ *Ibidem*, p. 14. În notă la acest text: „am dezbătut acest subiect în *Principles of Mathematics*, cap. V și § 476. Teoria susținută acolo este aceeași cu cea a lui Frege și este foarte diferită de cea pe care o expun în continuare”.

¹⁴ *Ibidem*, p. 13.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 18-19.

¹⁶ G. Frege, „Über Sinn und Bedeutung”, 1892, în *Funktion, Begriff, Bedeutung. Fünf logische Studien*, 3 Aufl., Göttingen, 1969, p. 42.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 41.

O precizare de interes: „Până aici am luat în considerație *sens* și *semnificație* numai pentru astfel de expresii, cuvinte, semne care s-au numit *nume proprii*. Acum însă ne întrebăm cu privire la sensul și semnificația unei propoziții afirmative în întregimea sa. O astfel de propoziție conține un *gând* (*Gedanke*). Dar poate fi privit acest gând ca sens sau ca semnificație a acesteia?”¹⁹. De pildă, dacă într-o propoziție care are semnificație înlocuim un cuvânt printr-un altul cu aceeași semnificație, dar cu sens diferit, aceasta nu poate influența asupra semnificației propoziției: de aceea, „gândul nu poate fi semnificație a propoziției, ci mai degrabă avem să-l înțelegem ca sens al ei”²⁰.

Dar se pune întrebarea: „O propoziție luată ca întreg are oare numai sens și nici o semnificație? Putem să ne așteptăm la apariția unor propoziții asemănătoare părților de propoziții care au sens, dar nu semnificație? Tocmai propozițiile care conțin nume proprii fără semnificație sunt de această natură”²¹. Ar părea astfel că „pătrunderea până la semnificația numelui ar fi, într-o oarecare măsură, inutilă; ne-am putea mulțumi cu sensul dacă am intenționa să ne oprim la gând. Dacă ne-ar interesa numai sensul, gândul propoziției, ar fi inutil să mai luăm în considerație semnificația unei părți a propoziției”²². De ce nu ne mulțumim numai cu sensul unei propoziții? „De ce nu ne mulțumește gândul?”, se întreabă Frege; și răspunde: „Năzuința spre adevăr este ceea ce ne îndeamnă întotdeauna să pătrundem de la sens la semnificație”²³. În felul acesta, suntem îndemnați să acceptăm valoarea de adevăr a unei propoziții ca fiind semnificația sa. „Înțeleg prin valoare de adevăr a unei propoziții faptul că este adevărată sau falsă. Alte valori nu există... Aceste două obiecte (*diese beide Gegenstände*) sunt acceptate de toți cei care judecă în genere”²⁴.

Este de precizat că, aici, semnificația este considerată „obiect semnat” numai din punctul de vedere al coordonatelor semantice... nume [propriu], sens, semnificație (mai exact: semn, sens, semnificație), sub ceea ce s-a numit „angajamentul ontologic” al limbajului și nu angajează o ontologie ca atare. Așa cum s-a observat, „semnificația unui *nume propriu* nu poate fi identificată cu *lucrul* pe care acest nume îl desemnează (*bezeichnet*). Trebuie să deosebim astfel *semnificația* unui nume propriu de *referința* (*Bezug*) sa, adică de obiectul pe care numele propriu îl desemnează, dacă acesta – obiectul – există”²⁵.

5. În legătură cu acesta din urmă, intervine dificultatea (urmărită mai sus în confruntarea cu o „Meinong-Semantik”) și tocmai în acest punct intervine *teoria denotării*, al cărei „rezultat interesant” este caracterizat de autor astfel: ... „atunci când există ceva cu care nu avem contact nemijlocit (*immediate acquaintance*), ci numai definiții în care se folosesc *sintagme denotative*, propozițiile în care cel care

¹⁹ *Ibidem*, p. 46. În notă, Frege preciza: „Prin gând înțeleg nu activitatea subiectivă a gândirii, ci conținutul obiectiv al acesteia, capabil de a fi o proprietate comună pentru mai multe” (*Ibidem*).

²⁰ *Ibidem*, p. 47.

²¹ *Idem*.

²² *Idem*.

²³ *Ibidem*, p. 48.

²⁴ *Idem*.

²⁵ Fr. V. Kutschera, *Sprachphilosophie*, München, W. Fink, 1975, p. 42.

este introdus cu ajutorul sintagmelor denotative nu conțin în realitate acel ceva ca pe un constituent, dar conțin, în schimb, constituenți exprimați de cele câteva cuvinte ale sintagmei denotative”²⁶.

„Prin «sintagmă denotativă» (*denoting phrase*) eu înțeleg o sintagmă de genul următor: *un om, vreun om, orice om, fiecare om, toți oamenii...* denotativă doar în virtutea formei sale. Se disting trei cazuri: 1) o sintagmă poate să fie denotativă și totuși să nu denote nimic...; 2) o sintagma poate să denote un anume obiect; 3) o sintagmă poate să denote ambiguu; de ex.: *un om* nu denotă o mulțime de oameni, ci un om neprecizat”²⁷.

Russell precizează, aici, că interpretarea unei asemenea sintagme este o problemă deosebit de dificilă: „este foarte greu să elaborezi în legătură cu ele o teorie care să nu poată fi respinsă formal”²⁸. Autorul pare a avea de la început clară ideea rezultatelor, căci mărturisește: „... în măsura în care pot să-mi dau seama, toate dificultățile pe care le cunosc sunt depășite de teoria pe care o voi explica mai jos”²⁹.

Punctul de plecare îl constituie distincția între *cunoaștere directă* și *cunoaștere indirectă*. „Știm, de exemplu, că la un anumit moment, centrul de masă al sistemului solar este un anumit punct și putem face o serie de aserțiuni despre el, dar noi nu avem o cunoaștere directă a acestui punct, care ne este familiar doar prin intermediul unei anumite descripții”³⁰.

Distincția vizează mai ales poziția „cunoașterii indirecte” (*knowledge about*), care, spre deosebire de cea directă, care privește „lucrurile pe care le avem în fața ochilor”, privește lucrurile „la care putem ajunge numai prin intermediul unei *sintagme denotative*”. Aici, explicația: „Adesea se întâmplă să știm că o anumită sintagmă denotă neambiguu, deși nu avem o cunoaștere directă a ceea ce denotă... Prin intermediul percepției cunoaștem direct obiectele perceptibile, iar prin gândire cunoaștem direct obiecte cu un caracter logic mai abstract. Dar nu ajungem în mod necesar să cunoaștem obiectele denotate de sintagme compuse din cuvinte al căror *înțeles (meaning)* ne este cunoscut direct”³¹.

Această poziție este argumentată prin confruntarea cu teoriile lui Frege și Meinong după „principiul teoriei denotării”: „sintagmele denotative nu au înțeles prin ele însele, dar orice propoziție printre ale cărei cuvinte apar componentele («*verbal expressions*») lor are un înțeles. Dificultățile legate de denotare sunt, cred eu, rezultatul unei analize greșite a propozițiilor printre ale căror cuvinte se află și componentele sintagmelor denotative”³².

²⁶ B. Russell, *op. cit.*, p. 30.

²⁷ *Ibidem*, p. 12-13.

²⁸ *Ibidem*, p. 13.

²⁹ *Idem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, p. 15.

³² *Ibidem*. În acest sens, un exemplu „este faptul că se pare că nu există nici un motiv să credem că avem vreodată vreo cunoaștere directă a minților (*minds*) altor oameni; acestea nu sunt niciodată obiect al percepțiilor noastre. Prin urmare, ceea ce știm despre ele este obținut prin denotație.” (*Ibidem*).

Dovezile acestei teorii „sunt furnizate de dificultățile ce par de neevitat atunci când privim sintagmele denotative ca pe niște constituenți ai propozițiilor care, exprimate în cuvinte conform modului uzual de a vorbi, conțin aceste sintagme”³³. Dintre teoriile care „admit asemenea constituenți”, Russell se referă la cea a lui Meinong, apreciată ca „cea mai simplă”: „oricărei sintagme denotative corecte din punct de vedere gramatical îi corespunde un *obiect*”³⁴. Se admite că asemenea obiecte (ca „pătrat rotund”) „nu subzistă, dar oricum, se presupune că ele sunt obiecte”, punct de vedere ce conține „prin el însuși o dificultate”, căci se încalcă legea noncontradicției³⁵.

Prin teoria lui Frege, „încălcarea de mai sus a legii noncontradicției este evitată”, căci Frege distinge pentru „sintagmă descriptivă” două elemente „pe care le-am putea numi *înțelesul și denotatul*”: dacă, de exemplu, „vom spune că «Scott» este autorul lui *Waverley*, vom aserta o identitate de denotat și o diferență de înțeles”³⁶.

6. În fine, după relevarea dificultăților întâlnite „atunci când adoptăm punctul de vedere potrivit căruia sintagmele denotative *exprimă* un înțeles și denotă un denotat”³⁷, autorul privește acele cazuri în care denotatul este absolut”, și ajunge la următoarea încheiere: „ori trebuie să găsim un denotat, în cazurile în care la prima vedere este absent, ori trebuie să abandonăm punctul de vedere după care, în propozițiile care conțin sintagme denotative, se vorbește despre denotat. Eu mă pronunț în favoarea ultimei dintre alternative. Și prima alternativă poate fi adoptată, așa cum a făcut Meinong, admitând obiecte care nu subzistă și afirmând că ele nu ascultă de legea contradicției. Această abordare, pe cât posibil, ar trebui evitată. Alt mod de a merge pe una dintre cele două căi indicate mai sus (în măsura în care ne limităm la alternativele de mai sus) este cel indicat de Frege, care conferă prin definiție un denotat convențional în cazurile în care, altfel, nu ar exista nici unul...”³⁸.

Delimitările de teoriile lui Meinong și Frege conduc, implicit, la alte precizări, care lasă să se întrevadă și limitele teoriei denotării: dacă nu în mod expres, cel puțin prin modul în care teoriile prezintă și laturi constructive, altele decât cele subliniate de Russell.

Între acestea: „Dacă vom accepta că sintagmele denotative, în genere, posedă cele două laturi, cea a înțelesului și cea a denotatului, cazurile în care s-ar părea că nu există denotat creează dificultăți atât când presupunem că există totuși un denotat, cât și în cazul când presupunem că nu există un denotat”³⁹.

³³ *Ibidem*, p. 18.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 18, 19.

³⁷ *Ibidem*, p. 19, în *notă*: „În cadrul acestei teorii vom spune că o sintagmă denotativă *exprimă* un înțeles și vom spune atât despre sintagmă, cât și despre înțeles că denotă un denotat. În cealaltă teorie, cea pe care o apar, nu există *înțeles*, ci numai uneori, un *denotat*”.

³⁸ *Ibidem*, p. 20.

³⁹ *Ibidem*.

Russell ia în atenție dificultățile legate de modul asertării: „Cum poate fi însă o *non-entitate* subiectul unei propoziții?, «Gândesc, deci sunt», cu condiția ca să se considere că «eu sunt» asertează subzistența sau ființarea, iar nu existența. S-ar părea că negarea ființării a ceva este întotdeauna autocontradictorie. Am văzut, însă, în legătură cu Meinong, că introducerea ființării conduce uneori la contradicții...»⁴⁰.

Este clar însă că trebuie să fim conduși la un alt aspect al funcționării sintagmei denotative: „În cazul sintagmei, relația dintre *înțeles* și *denotat* (distanțiere introdusă de Frege, așa cum recunoaște Russell însuși, n. n.) nu este pur lingvistică: trebuie să fie acolo și o *relație logică*, pe care o exprimăm spunând că înțelesul denotă denotatul. Dificultatea cu care ne confruntăm este că nu reușim să păstrăm *atât* legătura între înțeles și denotat, *cât* și să împiedicăm denotatul să se confunde cu înțelesul. De asemenea, înțelesul nu poate fi perceput decât cu ajutorul sintagmelor denotative»⁴¹.

Și, o încheiere semnificativă: „Conform punctului de vedere pe care îl apăr, o sintagmă denotativă, este, în esență, *parte* a propoziției (*sentence*) și nu are, ca majoritatea cuvintelor luate separat, o semnificație proprie”; „întreg domeniul de *non-entități*, cum ar fi «pătratul rotund», «numărul prim» par diferit de 2, «Apollo», «Hamlet» etc, poate fi acum analizat în mod satisfăcător. Toți membri acestui domeniu sunt sintagme denotative care nu denotă nimic»⁴².

Mai explicit, în legătură cu definirea unei clase vede „drept clasa care conține toți indivizii *ireali*. Aceasta presupune că sintagme, cum ar fi «regele actual al Franței», care deși nu denotă un individ real, denotă totuși un individ, *dar unul ireal*. Aceasta este în esență teoria lui Meinong, pe care am văzut că avem motive să o respingem, întrucât intră în conflict cu legea noncontradicției. Pe baza teoriei noastre despre denotare suntem în măsură să susținem că nu există indivizi ireali; de aceea, clasa vidă este clasa care nu are membri, nu clasa care are membri indivizi ireali»⁴³.

7. Într-o anumită măsură, Russell duce mai departe analiza semnificației începută de Frege. Căci, dincolo de orice delimitare, se păstrează concepția după care numai în propoziție cuvintele au ca atare semnificație. În plus, denotarea și denumirea ca relații intră într-o complementaritate *sui generis*. Denotarea este însă o relație ce vizează atât prezența semnificației, cât și absența ei (ca „obiect”, nu ca „obiect semnificat”).

În ceea ce privește non-entitățile, teoria lui Russell clarifică mai mult condițiile prezenței lor: „sintagme denotative care nu denotă nimic”. Dar relația de „denotare” nu exclude prezența altor relații. Căci a gândi ființa a ceva implică și posibilitatea de a gândi neființa a ceva. Distanțierea introdusă de Meinong între *existieren* (a exista) și *existieren sein* (a fi existent) marchează două moduri de a

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 21-22.

⁴¹ *Ibidem*, p. 22.

⁴² *Ibidem*, pp. 24, 28.

⁴³ *Ibidem*, p. 29.

determina: *Seinbestimmung* (determinare din punctul de vedere al ființei) și *Soseinbestimmung* (determinare din punct de vedere al esenței); în acest sens, Meinong preciza: „Faptul că pătratul rotund care există este existând nu implică faptul că acesta există ca atare” (*Daß das existierende runde Viereck existierend ist, impliziert nicht, daß es existiert*).

Poate că aici acționează concepția lui Brentano privind raportul dintre *Seiend* (fiind) și *Existierend*: „*Seiend* este, după Brentano, numai strict momentan, deci mereu cel care există simultan” (*Seien ist nach Brentano Lehre nur das streng Augenblickliche, also stehts das gleichzeitig Existierende*)⁴⁴. Ca atare, „orice fiind” (*alles Seiende*) are aceeași determinare temporală, dar totodată este individual diferit.

Pe această bază, Meinong vorbește de „obiecte care nu ființează” (*nichtseinde Gegenstände*), numite apoi „non-entități” (în evoluția semanticii modelelor îndeosebi), originar însă prinse în întrebarea: *Gibt es Auserseindes?* Numite de Meinong *unsvollständige Objekte* (obiecte incomplete), aceste „obiecte” au fost considerate „semnificații ale termenilor generali”, menite a fi „obiectul predicat în predicății”⁴⁵. Dincolo de orice dificultate, acestor *unsvollständige Gegenstände* le revine un rol important în întreaga filosofie a lui Meinong.

8. Prin analiza desfășurată de Russell se clarifică, într-o bună măsură, și problema „non-entităților”, fără a se merge însă până la ceea ce practica Meinong și urmașii săi, anume: *ontologie cu nonentități*.

S-a vorbit astfel de o „semantică à la Meinong” în contextul „dezvoltării semanticii logice pentru *modalitate*, precum și pentru vorbirea fictivă și intențională”. Există deja mai multe asemenea teorii ale entităților și ale nonentităților, care se află în dispută una cu alta, ceea ce nu este de mirare: probabil că se pot dezvolta tot atâtea ontologii cu entități cât și cu nonentități⁴⁶.

În esență, în filosofia analitică „object-theory” înseamnă, astăzi, ceva în genul „ontologie cu nonentități”, ceea ce arată „că baza respingerii (slab informată) a teoriilor lui Meinong este în bună măsură depășită: nu trebuie să fii un adept al teoriei obiectului, pentru a percepe „o Meinong-Renaissance ca binevenită”⁴⁷.

Redescoperirea „teoriei obiectului” indică, într-un fel, o schimbare de orientare în cadrul filosofiei analitice (așa cum o arată studiile asupra lui Meinong în *Grazer Philosophische Studien* și în alte reviste cu profil de filosofie analitică), ceea ce transformă vestita dispută Meinong-Russell într-un prilej de examinare critică a problematicii semanticii și a filosofiei limbajului.

⁴⁴ Cf. W. Stegmüller, *Hauptströmungen der Gegenwärtsphilosophie*, Bd. I, 6. Aufl., Stuttgart, A. Kröner, 1978, p. 23, n. 1.

⁴⁵ A. Meinong, *Über Möglichkeit und Wahrscheinlichkeit*, p. 192. Pe această temă s-au propus două analogii: cu „Ideile lui Platon, cu deosebirea că «obiectelor incomplete» li se refuză «ființa»”; cu numitele *vollen Begriffe* (concepte complete), care „se deosebesc de «conceptele-individual complete» (*vollständigen* [Individual-] *Begriffen*) prin caracterul lor finit” (P. Simons, *op. cit.*, p. 109).

⁴⁶ P. Simons, *op. cit.*, p. 119-120.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 124.

9. În esență, este de menționat problematica ontologică pe care o angajează, inevitabil, semantica și reconstrucțiile semanticii, în primul rând, prin faptul că limbajul prezintă ceea ce demult s-a numit „anagajament ontologic” (Richard M. Martin).

De fapt, cu mulți ani în urmă (1953), W. Quine vorbea despre problemele ontologice, sub provocatorul titlu: „On What There Is” astfel: „Interesant în problema ontologiei este simplitatea ei. Aceasta poate fi descrisă cu trei cuvinte în germană: «Was gibt es?». Mai mult, se poate răspunde cu un singur cuvânt: «alles» – și fiecare ar accepta acest răspuns ca adevărat. Dar cu aceasta nu s-a spus mai mult decât că există ceea ce există. Posibilitatea diferitelor interpretări privind cazurile separate persistă, și cu aceasta, problema a supraviețuit secolelor”⁴⁸.

În determinarea chestiunii ontologice, Quine relua tradiția temei ontologiei (de exemplu: Clauberg, *Metaphysica de ente*, după care obiectul ontologiei se poate formula astfel: „alles, was nur gedacht und gesagt werden kann *ist*”), ceea ce „din punct de vedere logic înseamnă ceea ce spunea Quine” adică „alles”. Astfel, „la punctul culminant al opoziției neopozitiviste față de metafizică, lovitura de timpan dată de Quine a însemnat o regândire încurajatoare chiar în cadrul filosofiei care opera cu mijloace formal-logice. Îndeosebi, el arăta că aplicarea semanticii formale deschidea noi perspective pentru problematica ontologică tradițională, ca de pildă, problema universalilor”⁴⁹.

Evident, o încheiere de echilibru, vizând semnificația ontologicului în orice formă de reconstrucție teoretico-metodologică și, totodată, unitatea dintre tradiție și demersurile mai recente din gândirea contemporană privind „What There is”.

⁴⁸ W. V. Quine, *Von einem logischen Standpunkte (From a Logical Point of View, 1953)*, Frankfurt a. M., Ullstein, 1979, p. 9.

⁴⁹ C. Ulisses Mulines, „Wer bestimmt, Was es gibt?”, în *Zeitschrift für philosophische Forschung*, Bd. 48 (1994), 2, p. 176.